

Finansdepartementet

Postboks 8008 Dep
0030 Oslo

Deres ref.: 05/2315 fm Vår ref.: 2005/972 Saksbeh.:
gk MAB-M2 JOAA 544.0

Dato: 19. september 2005

■ Høring - innskuddsbasert kollektiv pensjon - forslag om utvidet forbud mot produktpakker i finansnæringen

Det vises til Finansdepartementets brev av 4. juli 2005 vedrørende forslag om utvidet forbud mot produktpakker i finansnæringen. Konkurransetilsynet mener at den foreslåtte endringen i produktpakkeforskriften vil gjøre det lettere for andre leverandører enn de etablerte livsforsikringselskapene å etablere seg. Endringen vil dermed bidra til økt konkurranse i markedet for innskuddsbasert kollektiv pensjon til private foretak. Dette vil komme pensjonskundene til gode i form av reduserte pensjonskostnader.

1 Innledning

Konkurransetilsynet har ved flere anledninger behandlet markedet for kollektiv pensjon til private foretak. Slike pensjonsordninger opprettes og betales av arbeidsgivere på vegne av sine ansatte. Ordningene kan deles inn etter hvorvidt de er ytelsesbaserte eller innskuddsbaserte. I ytelsesbaserte ordninger er pensjonsytelsen definert. Premiebeløpet som arbeidsgiver må betale er avhengig av arbeidstakers lønn ved tidpunkt for pensjonering, oppnådd forvaltningsresultat og kostnadene knyttet til å administrere pensjonsordningen. Hvis forvaltningsresultatet er dårlig i en periode, må arbeidsgiverne betale høyere premiebeløp for å sikre at det er dekning for pensjonsytelsene. I innskuddsbaserte ordninger er premiebeløpet som arbeidsgiver betaler definert, mens pensjonsytelsene varierer etter forvaltningsresultat. Dårlig forvaltningsresultat i slike ordninger innebærer lavere pensjonsytelser. Arbeidstakerne må da eventuelt foreta tilleggssparing dersom de ønsker å opprettholde kjøpekraften når de blir pensjonister.

Konkurransetilsynet har tidligere konkludert med at det er store etableringshindringer, lav kundemobilitet og at kundene har begrenset forhandlingsmakt i markedet for ytelsesbaserte, kollektive pensjonsordninger til private bedrifter.¹ Markedet er svært konsentrert og konkurransen vesentlig svekket. Den fremtidige veksten i kollektive pensjonsordninger forventes imidlertid ikke å komme i denne delen av markedet, men innenfor innskuddsbaserte ordninger.

---

¹ Jf. Konkurransetilsynets vedtak om inngrep mot fusjon mellom DnB og Gjensidige NOR, 7. november 2003 (V 2003-61)

Konkurransetilsynet mener derfor det er meget viktig at det legges til rette for virksom konkurranse om å tilby innskuddspensjon.

I forbindelse med sitt svar av 6. mai 2004 på høring av NOU 2004:1 – modernisert folketrygd, tok Konkurransetilsynet kontakt med forvaltningsselskaper, uavhengige aktuarer og forsikringsmeglere for å kunne vurdere hvordan markedet for innskuddsbasert pensjon fungerer. I disse møtene kom det frem at etterspørerne av kollektive, innskuddsbaserte pensjonsordninger i mange tilfeller ønsker både oppsporing av pensjonsmidler og risikodekning. Videre kom det frem at kundene i beskjedne grad etterspør risikoprodukter med engangsutbetaling som både skade- og livsforsikringsselskaper kan tilby, men risikoprodukter med årlig utbetaling i skadetilfellet. Dette er produkter som bare livsforsikringsselskaper kan tilby. I høringsuttalelsen la tilsynet vekt på at dersom livsforsikringsselskapene ikke tilbyr sine risikoprodukter separat, vil virkningen være at andre leverandører av innskuddsbasert, kollektiv pensjon stenges ute fra markedet.

Konkurransetilsynets videre undersøkelser har vist at livsforsikringsselskapene i praksis ikke tilbyr risikoproduktene separat. Dette utgjør derfor et etableringshinder for andre leverandører.

I brev av 10. mars 2005 tok Konkurransetilsynet opp problemstillingene i markedet for innskuddspensjon med Kredittilsynet. I brevet viste Konkurransetilsynet til at konsentrasjonsgraden i markedet økte betydelig fra 2003 til 2004, og at de tradisjonelle livsforsikringsselskapene har tatt markedsandeler på bekostning av alternative leverandører. En av årsakene til dette synes å være at livsforsikringsselskapene er de eneste som kan tilby det totalproduktet mange kunder etterspør, det vil si både (i) forvaltning av pensjonsmidlene og (ii) risikodekning med årlig utbetaling i skadetilfelle.

På denne bakgrunn ba Konkurransetilsynet Kredittilsynet vurdere om det er mulig å pålegge livsforsikringsselskaper som har gitt tilbud på avtale om innskuddsbasert, kollektiv pensjonsavtale til foretak å gi pris på risikodekning dersom kunden velger å kjøpe forvaltningsproduktet av en annen leverandør enn livsforsikringsselskapet.

2 Markedssituasjonen i dag

Et privat foretak kan enten etablere pensjonsordning etter lov om foretakspensjon (ytelsesbasert pensjon), eller etter lov om innskuddsbasert pensjon. Tabell 1 og 2 nedenfor viser at selv om markedet for innskuddsbasert, kollektiv pensjon har vokst raskt de siste årene, så er fortsatt omkring 99 prosent av forsikringsfondene til private tilknyttet ytelsesbaserte ordninger. I markedet for ytelsesbasert pensjon har de to største aktørene nesten 90 prosent av markedet.

Markedene for kollektiv pensjon til private foretak er dominert av de to største livsforsikringsselskapene. Etter fusjonen mellom DnB og Gjensidige NOR har det vært små endringer i aktørenes andeler i markedet for ytelsesbasert pensjon, mens de etablerte livsforsikringsselskapene har ekspandert på bekostning av andre aktører i markedet for innskuddsbasert pensjon.

Tabell 1
Kollektiv pensjon etter lov om foretakspensjon til private (millioner kroner og prosent, tall per 31/12)

Forsikringsfond	2003	2004	2005*	2003	2004	2005*
Vital	51 119			28,6 %		
Gjensidige NOR Spareforsikring	33 796			18,9 %		
DnB NOR (Vital)		82 167	86 817		45,2 %	46,0 %
Storebrand	74 880	79 281	80 847	41,9 %	43,6 %	42,8 %
Nordea	15 515	16 323	16 938	8,7 %	9,0 %	9,0 %
SpareBank 1 Liv	3 537	4 064	4 256	2,0 %	2,2 %	2,3 %
Sum	178 847	181 835	188 857	100 %	100 %	100 %
Sum Vital og Storebrand				70 %	89 %	89 %
HHI				3 006	4 028	4 031

* Tall per 31/3

Kilde: FNH

De to største aktørene, Vital og Storebrand, har nesten 90 prosent av markedet for kollektiv pensjon etter lov om foretakspensjon (ytelsesbaserte ordninger). Konsentrasjonsgraden er svært høy og aktørenes markedsandeler er stabile. Markedet har relativt liten vekst, på 15 måneder har forsikringsfondene vokst med 5,6 prosent.

Tabell 2
Kollektiv pensjon etter lov om innskuddspensjon (tall per 30/9, millioner kroner og %)

Forsikringsfond	2003	2004	2005*	2003	2004	2005*
Vital inkl. Vital Link	140	391	634	29,6 %	31,5 %	33,9 %
Storebrand	100	412	591	21,2 %	33,2 %	31,6 %
Nordea inkl. Nordea Link	60	205	318	12,8 %	16,5 %	17,0 %
SpareBank 1 Liv inkl SPB1 Fondsfors.	63	79	130	13,4 %	6,3 %	7,0 %
Danica	45	79	81	9,5 %	6,3 %	4,3 %
Stavanger Fondsforsvaltning	15	25	60	3,2 %	2,0 %	3,2 %
Alfred Berg Industrifinans	23	33	22	5,0 %	2,7 %	1,2 %
Terra Fondsforsvaltning	3	9	19	0,7 %	0,8 %	1,0 %
SHB Liv	22	9	13	4,6 %	0,7 %	0,7 %
Sum	471	1 243	1 868	100 %	100 %	100 %
Sum Vital og Storebrand				51 %	65 %	66 %
Sum livsforsikringsselskaper				77 %	87 %	90 %
HHI				1 818	2 456	2 522

* Tall per 31/3

Kilder: FNH, Stavanger Fondsforsvaltning, Terra Fondsforsvaltning og ABIF

Tabell 2 viser at livsforsikringsselskapene har økt sin andel fra 77 til 90 prosent av markedet for kollektiv innskuddspensjon fra 2003 til utgangen av første kvartal 2005.

Fondsforsvaltningsselskapene, Handelsbanken Liv og Danica har tapt tilsvarende. De to største livsforsikringsselskapene har økt fra 51 til 66 prosent. Tabellen viser at det er en sterk vekst i dette markedet. I løpet av 18 måneder, fra 3. kvartal 2003 til 1. kvartal 2005, ble totalmarkedet nesten firedoblet. Det fremgår også at konsentrasjonsgraden har økt. Målt ved HHI² har konsentrasjonsgraden økt fra moderat til svært konsentrert.

² HHI er et allment akseptert mål på markeds-konsentrasjon. Det beregnes ved å kvadrere markedsandelen til alle aktører i det relevante markedet og summere kvadratene. For eksempel vil et marked med fire aktører med markedsandeler på henholdsvis 30, 30, 20 og 20 prosent ha en HHI på 2600. HHI tar hensyn til relativ størrelse og fordeling av konkurrentene i et marked og går mot null når aktørene er mange og jevnstore. HHI øker når antall konkurrenter avtar og når forskjellen i markedsandel øker. Har én aktør monopol er HHI 10 000. Markeder med HHI over 2000 anses av EU kommisjonen å være konsentrerte.

Livsforsikringssselskapene har økt sin markedsandel på bekostning av andre typer leverandører. Livsforsikringssselskapene hadde ved utløpet av første kvartal 90 prosent av markedet for innskuddspensjon.

3 Effekten av at det innføres obligatorisk tjenstepensjon

Stortinget vedtok den 26. mai 2005 at det skal innføres obligatorisk tjenstepensjon i arbeidsforhold, og at disse ordningene skal utformes innenfor foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven. Stortinget forutsatte at nødvendig lovgivning skulle være vedtatt og satt i kraft før 1. januar 2006.

Fafo og ECON Analyse har i en felles rapport utarbeidet for Storebrand ASA (Rapport 2005-008) anslått at 560 000 arbeidstakere er uten tjenstepensjon i privat sektor. I Banklovkomisjonens utredning nr. 13 om obligatorisk tjenstepensjon, anslås antallet arbeidstakere uten tjenstepensjon til å være i overkant av 600 000. Videre anslår Banklovkomisjonens utredning at 130 000 foretak ikke har tjenstepensjonsordninger.

Konkurransetilsynet legger til grunn at ny lov om obligatorisk tjenstepensjon vil omfatte over 600 000 arbeidstakere. Dette innebærer at det blir en sterk vekst i markedet for kollektiv pensjon til private foretak.

I Banklovkomisjonens utredning nr. 13 vises det til at andelen arbeidstakere uten supplerende pensjonsordning er vesentlig høyere i små og mellomstore bedrifter (SMB) enn i store foretak. Konkurransetilsynet legger derfor til grunn at en stor andel av de nye tjenstepensjonsordningene som blir etablert som følge av lov om obligatorisk tjenstepensjon opprettes av SMB, mens hovedtyngden av de eksisterende ordningene er inngått av store foretak.

Konkurransen i markedene for kollektiv pensjon til private foretak er i utgangspunktet begrenset med få aktører og høye etableringshindringer. De konkurransemessige problemene forsterkes ved innføring av obligatorisk tjenstepensjon fordi en stor del av foretakene som omfattes av den nye loven er SMB.

Evaluerings av tilbud på pensjonsordninger er komplisert og krever betydelige ressurser. Store foretak har ressurser til å opparbeide egen kompetanse, benytte rådgivere, uavhengige aktuarer eller forsikringsmeglere. SMB har sjelden egen kompetanse til å evaluere tilbud og for en SMB vil rådgivere eller forsikringsmeglere være dyrt å benytte. Fordi den enkelte SMB etterspør små kontrakter og har liten kapasitet til å evaluere ulike tilbud, legger Konkurransetilsynet til grunn at SMB vil ha mindre forhandlingsmakt overfor leverandører av tjenstepensjon enn store foretak.

4 Konklusjon – behov for endring av produktpakkeforskriften

Konkurransetilsynet forventer at mye av veksten i pensjonsmarkedet som lov om obligatorisk tjenstepensjon vil generere, vil komme i markedet for innskuddsbasert pensjon. Tabell 2 viser at konsentrasjonsgraden i dette markedet er høy og økende.

Markedet for kollektive, innskuddsbaserte pensjonsordninger er preget av en del etableringshindringer, blant annet gjelder dette tilgangen på distribusjonsnett. Det forhold at det bare er livsforsikringssselskapene som kan tilby den type risikodekning som mange kunder etterspør, utgjør en ytterligere etableringshindring. Tilsynets oppfatning er at dette er en viktig grunn til at de tradisjonelle livsforsikringssselskapene har økt sin markedsandel på bekostning av aktører som Danica, Handelsbanken Liv og fondsforvaltningsselskapene.

Høye etableringshindringer i markeder hvor kundene har liten forhandlingsmakt innebærer at konkurransen mellom tilbyderne om å tilby gode og rimelige tjenester er svekket. I

pensjonsmarkedene fører svekket konkurranse til at arbeidsgivernes kostnader til kollektive pensjonsordninger øker og at arbeidstakerne får lavere pensjonsutbetalinger enn de ellers kunne fått.

Konkurransetilsynet mener det er behov for tiltak som kan motvirke den observerte konsentrasjonstendensen og stimulere konkurranse fra andre aktører enn de etablerte livsforsikringselskapene. En utvidelse av produktpakkeforskriften, slik det foreslås i Finansdepartementets brev av 4. juli 2005, vil gjøre det lettere for andre leverandører enn livsforsikringselskapene å tilby innskuddbasert kollektiv pensjon og således bidra til at konkurransen skjerpes.

Kopi til:
Moderniseringsdepartementet
Postboks 8004 Dep.
0030 Oslo